

EVOLUȚIILE DIN MEDIUL DE SECURITATE ȘI PUTEREA MILITARĂ ÎN CONTEXTUL CRIZEI ECONOMICE MONDIALE

SECURITY ENVIRONMENT EVOLUTIONS AND MILITARY POWER IN THE CONTEXT OF THE GLOBAL ECONOMIC CRISIS

General-maior (r) prof. univ. dr. Visarion NEAGOE*

Pornind de la evoluția mediului de securitate actual, lucrarea subliniază câteva vulnerabilități la adresa securității internaționale generate sau multiplicare de apariția și amplificarea crizei economice mondiale. În acest context, se prezintă modul în care puterea militară, ca una din principalele forme de manifestare a puterii în istoria umanității, se poate adapta unei situații de criză astfel încât să răspundă nevoilor de securitate ale statelor.

***Cuvinte cheie:** mediul de securitate; vulnerabilități; puterea militară și criza economică.*

Starting from present security environment evolution this thesis underlines some dangers on account of international security generated or multiplied by global economic crisis. In this concern it is presented the manner that military power, one of main power of humankind, is able to adjust itself to a crisis situation in order to be fit for state's security needs.

***Keywords:** security environment; dangers; military power and economic crisis.*

Evoluțiile din mediul de securitate actual

Suntem cu adevărat martorii unei traume economice globale, care probabil că va reordona radical configurația geopolitică a planetei noastre. Colapsul „Fraților Lehman“ a demască fragilitatea acestei lumi, iar acum întreaga omenire trăiește o criză economică pe care, din ce în ce mai mulți economiști, o etichetează ca fiind a doua Mare Criză Economică. Criză ce face ca vechi factori de putere să își reducă ponderea sau să dispară de pe scena internațională, iar alți factori de tip statal, sisteme integrate economico-politice și militare, corporații și ONG-uri transfrontaliere, organizații regionale, continentale

---

* e-mail: visarionneagoe@yahoo.com; tel.: 0722 380 068

și globale să își dispute accesarea la supremația mondială. O nouă ordine mondială se întrezărește, chiar dacă vechile delimitări ale societăților există. Ca urmare a profunde crize economico-financiare, societățile tradiționale industriale și, mai ales, economiile naționale și regionale, mentalitățile și comportamentele sociale se remodelează, civilizațiile se frământă în efortul general de a face ca această perioadă să treacă mai repede și fără urmări grave.

Mediul actual de securitate este marcat de modificări profunde în principalele domenii ale existenței sociale și nu putea rămâne indiferent la aceste mutații. Războiul Rece s-a sfârșit în anii 1990-1991, URSS și Iugoslavia s-au dezmembrat, NATO și UE s-au extins spre EST, în direcția bazinului Mării Negre, Caucazului și Orientului Apropiat, UE accede spre statutul de actor mondial, la rivalitate cu SUA, F. Rusă și-a redus influența politico-militară, China și India aspiră la rangul de „superputeri politico-economice”, SUA rămân încă singura „hiperputere”, globalizarea înregistrează progrese notabile, se amplifică revoluțiile în informatică, biologie, științele exacte, tehnologie în „exploatarea spațiului cosmic”, armele devin tot mai puternice și mai „inteligente” etc.

Evoluția fenomenului politico-militar este influențată, în principal, de continuarea operațiilor desfășurate în teatrele de operații – Afganistan, Balcanii de Vest și Irak, de dosarul nuclear și criza internă din Iran, de recesiunea economică globală, intensificarea competiției dintre state pentru controlul zonelor cu resurse energetice și al rutelor strategice de transport al acestora, precum și de sporirea riscurilor și amenințărilor transnaționale convenționale și asimetrice (terorism, crimă organizată, proliferarea ADM, revigorarea mișcărilor separatiste, extinderea fundamentalismului islamic, schimbările climatice la nivel global).

Din punct de vedere politico-militar, putem caracteriza mediul de securitate, astfel:

- continuă tendința de accentuare a tensiunilor în relațiile dintre diversele centre de putere, din cauza punctelor de vedere diferite privind modalitățile de soluționare a conflictelor și de gestionare a crizelor, denumită și criza asimetriei percepțiilor;
- se dezvoltă competiția în promovarea propriilor interese, cu predilecție privind accesarea resurselor de hidrocarburi, materiilor prime și apei;
- crește rolul negocierilor și discuțiilor atât în cadrul unor summituri bilaterale, cât și al unor organisme internaționale;
- continuă procesul de consolidare și restructurare a NATO și de redefinire a relațiilor în cadrul UE;
- crește presiunea unor state pentru reformarea ONU și a arhitecturii actualului sistem de securitate.

Aderarea la Alianța Nord-Atlantică și la Uniunea Europeană, proiectele majore ale României după 1989, au făcut ca și țara noastră să fie parte a procesului integraționist de pe glob, proces tot mai încheșat cu o evoluție accelerată de progresul tehnologic, de expansiunea piețelor de consum și migrația forței de muncă etc. În cadrul acestei tendințe generale, globale, România nu a reușit să evite tăvălugul crizei economice, acest “tsunami” financiar, care a năvălit inițial peste economiile principalelor state industrializate și a antrenat ulterior toate economiile lumii.

Vulnerabilități în contextul crizei economice

Vulnerabilitățile lumii contemporane, agravate de criza economică mondială, se asociază cu resursele materiale existente, condițiile de mediu, cu multiple ipostaze ale naturii și comportamentului actorilor statali și nonstatali.

Resursele energetice și de materii prime sunt, în general, limitate și repartizate inegal pe suprafața planetei. Expansiunea industrială și globalizarea economică acționează ca „devoratoare” de materii prime și produse energetice. Energetica se bazează pe combustibili fosili și nucleari, nu pe resurse regenerabile. Cei mai mari consumatori sunt SUA, China și UE. În regiunea Golfului se află 70% din rezervele petroliere ale lumii, în timp ce Arabia Saudită dispune de 25% din rezervele mondiale, Irakul de 10%, Caspica și Asia Centrală – 7%, iar F. Rusă aproximativ 5%. În domeniul gazelor naturale, clasamentul resurselor este condus de F. Rusă, urmată de Iran, Qatar, Arabia Saudită, EAU, SUA și Algeria.

Nivelul de dezvoltare a energiilor de tip nou (atomică, eoliană, solară, pe bază de hidrogen etc.) are un ritm inferior nevoilor de producție. Competiția pentru hidrocarburi pare a domina începutul de mileniu, cu polarizarea atenției pe statele Golfului, Bazinului Caspic, Siberia de Est și de Vest, Africa de Vest, Asia de Sud-Est, nordul Americii de Sud, Canada. Se poate observa ușor că și competițiile, conflictele internaționale se concentrează în acele zone.

Industrializarea haotică și exploatarea irațională a resurselor energetice, bazate numai pe cerințele pieței de consum, a dus la degradarea continuă a mediului, situație care afectează grav echilibrele naturale ale Terrei. Încălzirea globală, provocată de acumularea în atmosferă a unor cantități periculoase de gaze (dioxid de carbon, metan, oxid de azot și sulf, clorofluorocarbonați), a dus treptat la producerea unui „efect de seră”, la topirea catastrofală a calotelor polare, ridicarea nivelului mărilor, pierderea fertilității solurilor. Subțierea stratului de ozon permite razelor ultraviolete să determine, de asemenea, efecte asemănătoare încălzirii globale.

Lipsa hranei este o problemă care preocupă, cu precădere, țările suprapopulate sau sărace în resurse naturale din Africa și Asia de Sud. Alături de

lipsa de educație școlară și de asistență medicală calificată, foametea condamnă și periclitează viața a peste 1 miliard de oameni.

Resursele insuficiente de apă reprezintă o vulnerabilitate care afectează, în special, statele din Africa Sahariană, Orientul Apropiat și Mijlociu sau Asia Centrală. Cele mai importante resurse de apă se găsesc în Canada (2.850 km³), Papua Noua Guinee (810 km³), Norvegia, Noua Zeelandă, R.D. Congo etc. Resurse minime și slabe au: Kuweitul, EAU, Mauritania, Libia, Iordania. Competiția pentru resurse de apă opune, uneori în forme violente, state ca de pildă cele din Orientul Apropiat și Mijlociu – Turcia, Siria, Israelul, Iordania și Irakul.

Creșterea numerică a populației. Tendința de creștere ritmică se manifestă cu pregnanță în China, India, Asia de Sud-Est, Orientul Apropiat și Mijlociu. Până spre 2050, actuala populație de 6 miliarde locuitori probabil se va dubla. Expansiunea demografică (cu urmări economice, șocuri-politice și militare) se intersectează cu îmbătrânirea și reducerea populației în F. Rusă și chiar în SUA ori UE. Suprapopularea unor țări și regiuni, coroborată cu accentuarea sărăciei în spațiile respective alimentează valurile de emigranți ce amenință să „inunde” UE și SUA. Dezechilibrele dintre state bogate și majoritatea statelor sărace afectează atât economia mondială, cât și stabilitatea socială în vaste spații din America Latină, Africa, Asia etc.

Bolile, sărăcia, degradarea educației etc. sunt tot atâtea vulnerabilități ale contemporaneității, amplificate de criza economică și care, combinate cu susținerea actualelor sisteme de redistribuire a averii, vor continua să stimuleze instabilitățile locale și regionale. În mod similar, depopularea unor teritorii întinse și foarte bogate în resurse, plasate în vecinătatea unor state în expansiune demografică generează tot instabilitate. Europa de Vest are o tendință de reducere și îmbătrânire a populației, ce stimulează afluxul de emigranți din țările în curs de dezvoltare, cu o multitudine de riscuri, inclusiv acela privind imposibilitatea de a mai asigura pensiile.

Unii autori dezvoltă teza potrivit căreia există trei niveluri de manifestare a crizei:

- sistemică, atunci când stabilitatea sistemului internațional este pusă în pericol;
- a confruntării dintre actori, când doi sau mai mulți actori sunt implicați în crearea și dezvoltarea crizei;
- de decizie.

Conform spațiului geografic de manifestare, identificăm crize locale, naționale, continentale și globale, primele două fiind, la rândul lor, crize interne, iar celelalte crize externe.

C.F. Herman definește criza drept o situație în care sunt amenințate obiective de interes primordial, iar subiecții sunt surprinși de faptul că aceasta a avut loc, iar Jean Luis Dufour o definește ca fiind un moment de ruptură în interiorul unui sistem bine organizat. În toate cazurile, criza este purtătoare de riscuri pentru securitatea națională și internațională și pretinde să fie luate rapid decizii adecvate. Criza economică poate duce la criza politică, dar mai grav, și la o criză socială internă, cu diferite și extrem de periculoase forme de manifestare:

- demonstrații și mitinguri desfășurate cu violență;
- acțiuni agresive declanșate din interior pregătite din timp și îndreptate împotriva independenței și integrității;
- atentate;
- tensiuni interetnice;
- acțiuni teroriste;
- conflict armat intern etc.

Ieșirea din criză este diferită și depinde, în primul rând, de abilitatea factorilor politici de a gestiona astfel de situații.

Pentru analiza crizelor internaționale, ce pot fi generate de criza economică, se pot avea în vedere aceleași considerente cu deosebirea că sistemul de referință este altul, în principal în ceea ce privește spațiul, scopul, amploarea, participanții și urmările acestora. În acest context, se pot identifica elementele conceptului de criză internațională cu relevanță în abordarea geostrategică și geopolitică, economică, respectiv a acelor care fac trimitere la domeniul politico-militar, a căror manifestare poate afecta grav valorile dreptului internațional, pacea și securitatea regională, continentală sau planetară.

Adaptarea puterii militare la provocările mediului de securitate

Planificatorii militari și politici din toată lumea sunt împărțiți între două cerințe aparent contradictorii: reducerea cheltuielilor militare pentru a înfrâna declinul financiar și majorarea cheltuielilor militare pentru a încetini creșterea instabilității globale și modificarea echilibrului de putere.

Armata britanică nu se simte prea bine în această perioadă; foarte întinsă și slab bugetată, planificatorii politici și militari se zbat în încercarea de a echilibra nevoile percepute cu reducerile foarte reale ale bugetului. Între timp, armata britanică este micșorată constant, în timp ce angajamentele din Irak și Afganistan măresc constrângerile asupra echipamentelor și a personalului. Vulnerabilitățile dovedite la campaniile interne împotriva terorismului reprezintă motive de încordare și, cu o economie în stare de urgență, atât electoratul, cât și politicienii nici nu vor să audă despre necesitatea de a cheltui miliarde pe ceea ce mulți

consideră ca fiind un ajutor nechibzuit pentru ambițiile imperiale ale Americii. Ca urmare, bugetul de apărare britanic, ca procent din PIB, este cel mai mare din UE, la distanță mare de cel al multor state vecine.

Economia rusească este în cădere în mijlocul a ceea ce a început să pară ca o cursă nestrunită de expansiune și completare a mașinăriei militare, care a fost în comă de câteva decenii după colapsul Uniunii Sovietice. Banii din petrol, care se presupune că finanțează o armată rusească nou dotată, au scăzut, lăsând marile planuri la nivel de intenție din lipsă de fonduri. Și ca și o înjosire, exportul de armament rusesc, o mare sursă de valută străină, este într-un rapid declin, în timp ce criza financiară mondială strângulează sursele de creditare ale potențialilor clienți.

Fără a se întrece, bugetul militar al Chinei prezintă toate semnele unei creșteri însutite pe termen lung. Este greu de dat cifre exacte, dar experții estimează bugetul militar al Chinei pentru 2010 ca fiind între 100 și 180 miliarde \$ (oficial fiind de cca. 60 miliarde \$). Țări, ca India, găsesc singure legături, cu planuri de expansiune militară, apropiindu-se de un declin catastrofal în activitatea economică, o combinație care ar putea duce la destabilizare internă, precum și la o creștere a vulnerabilităților externe.

De-a lungul ultimei decade, finanțatorii militari din toată lumea au cheltuit atât de mult cât se putea: bugetul de bază al Departamentului de Apărare al SUA, exceptând fondurile pentru armele nucleare și aproximativ 12 miliarde \$/lună pentru „Războiul global împotriva terorismului”, a crescut cu aproape 70% între 2001 și 2009. Tendințele climatului economic, globalizarea, războiul global împotriva terorismului și ascensiunea rapidă a Indiei și a Chinei au asigurat toate motivele și resursele atât experților politici, cât și militari.

Dar ca orice lucru bun și acesta a ajuns la un final. Criza economică globală, coroborată cu căderea prețului petrolului, a obligat atât planificatorii politici, cât și pe cei militari să ia atitudine dură față de viitoarele cheltuieli militare. Aceștia trebuie să ia câteva decizii grele și ca toate deciziile importante din viață, argumentele sunt departe de a fi finalizate.

Dintre cele aproximativ 200 de națiuni existente pe glob, șapte dintre ele dețin peste 50% din Produsul Intern Brut (doar statul California este mai puternic economic decât 193 dintre acestea), SUA dețin singure 50% din potențialul militar al Planetei.

Superioritatea americană s-a bazat întotdeauna pe infrastructura sa militară și pe capacitatea sa de a-și proiecta puterea militară la mii de mii de țărurile ei, producând teamă oricărei entități. Acel complex industrial militar cerea o economie masiv productivă și de succes pentru a se menține. În ultimii opt ani, în timp ce a înlocuit capacitatea sa de a crea bunuri de care lumea avea nevoie cu instrumente

financiare complexe și a securizat ipotecile ca și produs-prim de export, America s-a bazat pe creditori străini pentru a suplimenta instituția militară americană și costul războaielor străine în care este implicată. Totuși, America nu poate acționa în afara mediului instituționalizat creat, iar în ultima perioadă s-a observat că relația transatlantică a fost influențată semnificativ de următoarele evoluții:

➤ scăderea relevanței strategice a Europei, ca spațiu central de competiție pentru putere la nivel global și ca principală preocupare pentru politica de securitate și apărare a SUA;

➤ consolidarea Uniunii Europene și creșterea rolului său economic și politic;

➤ accentuarea fenomenului globalizării și influențelor sale asupra percepțiilor decidenților politico-militari în ceea ce privește caracteristicile securității internaționale și utilizarea instrumentelor de putere și influență în relațiile dintre state și organizații nonguvernamentale;

➤ impunerea SUA ca putere hegemonică în cadrul sistemului internațional și creșterea dezechilibrului de putere la nivel transatlantic.

Aceste evoluții au dus la o schimbare a structurii legăturilor dintre SUA și aliații lor europeni, evidențiată și prin faptul că politicile externe și de securitate ale SUA și ale membrilor europeni sunt centrate mult mai puțin pe NATO (pe relația transatlantică), în comparație cu perioada Războiului Rece. Mai mult, fostul secretar al Departamentului de Stat al SUA, M. Albright, sublinia că psihologia parteneriatului, ce a caracterizat relațiile transatlantice în ultimele decenii, a fost înlocuită, în ultimul timp, cu o psihologie a ignorării aliaților europeni de către SUA, pe de o parte, și cu una a competiției cu SUA de către principalele state membre ale UE, pe de altă parte. Dintr-o perspectivă diferită, Stanley Hoffman apreciază că principala cauză a acestei crize, în fapt, a relațiilor transatlantice este generată de schimbarea dramatică a concepției americane privind relațiile internaționale și politica externă.

Însă, în acest context, mult influențată de criza economică mondială, realizarea securității în multiplele ei ipostaze reprezintă o condiție obligatorie a supraviețuirii și a continuării dezvoltării sistemelor sociale. În centrele superioare de decizie, securitatea este abordată în termeni asociați interesului național și cooperării/concurenței internaționale, a apărării integrității teritoriale, bunăstării, eliminării vulnerabilităților, riscurilor, pericolelor, amenințărilor la nivel local, zonal, regional sau global. Marii consumatori tradiționali de echipament militar, cum ar fi statele din Golf, simt efectele scăderii prețului petrolului și își reconsideră proiectele militare de amploare. Deciziile lor lovesc în britanici, americani, francezi și alți exportatori tradiționali de armament. Dacă va continua criza, reconsiderările se vor transforma în contramandări, afectând atât veniturile

furnizorilor sistemelor de apărare, cât și veniturile muncitorilor din industria de apărare din întreaga emisferă vestică.

Atâta timp cât criza economică va continua, țările din toată lumea s-au obișnuit cu ideea că impactul acesteia va afecta economiile și, este rezonabil, să credem că bugetele pentru apărare vor stagna, dacă nu vor scădea pentru următorii câțiva ani, cu speranța că declinul economic nu se va transforma într-o criză militară.

Concluzii

Este tot mai evident faptul că economia este una dintre sursele esențiale ale puterii militare, deoarece produce mijloacele necesare materializării acesteia. Puterea tehnologico-informațională va predomina conflictul armat al viitorului și va deveni un real multiplicator al puterii militare, iar noile amenințări și fizionomia noilor conflicte, influențate de puterea financiară, vor determina remodelarea puterii militare a armatelor lumii, atât din punct de vedere al organizării și structurii forțelor, cât și al schimbărilor în modul de acțiune, tehnică și mijloace de luptă.

Procesul de modernizare a NATO continuă, pe direcția transformării într-o Alianță cu vocație globală, chiar dacă este încă grevat de decalajul în materie de capacități, în timp ce UE continuă procesul de dezvoltare a componentei sale militare.

SUA, ca principal pol de putere mondial, s-au arătat în ultimul timp mai dispuse la dialog, cooperare și compromis cu ceilalți actori majori pe scena internațională, mai ales, în ceea ce privește interesele identificate drept comune. Ca urmare, se constată că Administrația SUA intenționează să construiască o relație „de la egal la egal” cu F. RUSĂ, care rămâne un stat cu un potențial important pentru menținerea stabilității pe plan mondial, iar liderii politici de la Washington au confirmat, prin declarații și întâlniri la înalt nivel, că SUA consideră F. Rusă o mare putere. Relațiile bilaterale includ negocierile referitoare la noul Tratat START-2, care urmează să înlocuiască Tratatul de Reducere a Armamentului Strategic START-1, consultările din dosarele nucleare iranian și nord-coreean, situația de securitate din Afganistan și procesul de pace din Orientul Mijlociu. În acest sens, dinamica fenomenului politico-militar ar putea fi influențată de: implementarea noilor direcții de politică externă ale SUA, în abordarea Administrației OBAMA, adoptarea Noului Concept Strategic al NATO, adoptarea Tratatului Constituțional al UE, evoluția dosarelor iranian și nord-coreean privind înarmarea nucleară, profunzimea recesiunii economice globale și modul de gestionare de către G8, G20 a impactului acesteia în planurile politic, social și militar, evoluția situației de securitate din teatrele de operații, demersurile/acțiunile

de politică externă, energetică, climaterică, militară și de securitate promovate de unii actori internaționali majori în relațiile cu NATO, UE, UA, ASEAN, precum și în cadrul ONU, OSCE, CSI, OTSC, OCS etc.

Chiar dacă această criză economică face găuri mari în bugete și se depun eforturi însemnate de consolidare a păcii și securității, de cooperare între organizațiile de securitate, numărul conflictelor nu scade, subliniind încă o dată necesitatea existenței unei puteri militare credibile, capabilă să facă față multitudinii de riscuri, pericole și amenințări la adresa securității generale.

Rusia, deși nu mai are potența economică de a susține o putere militară de anvergură, dispune încă de capabilități militare însemnate. China nu s-a manifestat efectiv ca putere militară, însă dezvoltarea sa economică poate oricând susține efortul unei confruntări armate majore. India și Japonia încearcă să-și dezvolte capabilități militare moderne pentru a face față problemelor regionale. Marea Britanie, Germania și Franța continuă procesul de reconfigurare a propriilor armate, atât în cadrul NATO, cât și în cadrul UE.

* * *

După unele surse, astăzi suntem martori la unul din acele rare evenimente epocale care au loc probabil o dată într-un mileniu, dezintegrarea unui imperiu. Se spune că această criză economică, prin consecințele și valențele sale globale, va proclama ca ultimă victimă hegemonia Imperiului American.

Timp de peste un an, în timp ce economia Statelor Unite a fost îngropată în recesiune și își exporta dezastrul economic pe tot globul, mai marii lideri de afaceri și politici ai instituțiilor americane declarau că bazele economiei erau puternice, în timp ce aruncau banii pe corporații și instituții financiare „prea mari ca să eșueze”, într-o încercare disperată de a face ca fluxul eșecului financiar să nu invadeze toată economia. Deoarece nimeni nu poate prezice cu exactitate care va fi rezultatul final, este probabil ca deznodământul acestei apocalipse economice și financiare să fie practic sfârșitul puterii americane, ca și stăpân al planetei.

Într-o lume în care dominația SUA rămâne totuși o condiție a stabilității și securității, armatele lumii contemporane depun eforturi de a se adapta la noile condiții ale mediului de securitate, în funcție și de capacitatea financiară a statelor și nu sunt încă suficient pregătite pentru a combate și contracara toate noile tipuri de amenințări.

BIBLIOGRAFIE

- Chua, A., 2004, *World in Fire*, Anchor Books, New York
- Kennedy, P., 1989, *The Rise and Fall of the Great Powers-Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, Fontana Press, London
- Lichterman, A., 2009, *Adress outside the Lawrence Livermore National Laboratory*, Hiroshima Day, August 6
- Reich, R.B., 2007, *Supercapitalism*, Alfred A. Knopf, New York
- Renard, T., 2009, The Coming order: Strategic and Geopolitical Impacts of the Economic Crisis, *World Politic Review*, April
- Zakheim, Dov S., 2009, *Security Challenges Arising from the Global Economic Crises*, Statement before the House Committee on Armed Services.

